

Dames en heren,

Had ik niet beter wat anders kunnen doen? Een kennis vroeg het me laatst. Hoezo? Gewoon, een beetje lummelen, een beetje op mijn lauweren rusten, een beetje van het succes van Congo genieten. “Want,” zo voegde hij eraan toe, “waarom zou je je geloofwaardigheid te grabbel gooien door je in te zetten voor zo’n burgerinitiatief?”

Die kennis van me had ongetwijfeld mijn volle agenda en holle ogen gezien. Tja, waarom eigenlijk? Waarom die loodzware organisatie trekken, waarom die honderden vergaderingen, lezingen en interviews, waarom die blootstelling aan soms venijnige kritiek, waarom die maandenlange stress over middelen, waarom die vele slapeloze nachten? Waarom eigenlijk?

Want het allerliefste wat ik doe is schrijven. Op mijn eentje bezig zijn met een onderwerp. Lezen, studeren, prutsen aan een tekst. Da’s waar.

Maar: het is lastig schrijven als het dak lekt.

Welnu, dames en heren, het dak lekt en nog geen klein beetje ook.

Als ik mij het afgelopen anderhalf jaar uit de naad heb gewerkt voor de G1000 dan is het omdat onze democratie in zwaar weer is terechtgekomen. Er is geen enkel verschil tussen mijn belangstelling voor de geschiedenis van Congo en mijn betrokkenheid bij de toekomst van België: het is dezelfde bezorgdheid die mij beweegt, hetzelfde besef van broosheid, dezelfde verantwoordelijkheid.

En het is niet omdat er nu een regering is, dat de democratie genezen is. Verre van! De Belgische crisis van de afgelopen jaren was immers altijd veel meer dan een crisis van België; het was een crisis van de democratie zelf, een crisis waar ook andere Westerse landen mee geconfronteerd raken. België had geen regering, Nederland had tot vorige week een gedoogregering en Engeland kreeg een coalitieregering: allemaal nooit eerder gezien in de afgelopen driekwart eeuw. En in Griekenland en Italië kwam er zelfs een niet-verkozen regeringsleider: volkomen ongezien! En ook wel een beetje vreemd, voor twee landen waar in de oudheid de democratie zijn eerste stappen zette.

Ik wil de diagnose verfijnen: het gaat hier niet om een crisis van de democratie an sich, maar van een specifieke vorm die de democratie heeft aangenomen. Dat moet ik verduidelijken: de democratie zelf verkeert niet in crisis, wanneer je ziet hoe het enthousiasme voor die staatsvorm groter is dan ooit. Over de hele planeet zijn er vandaag meer supporters voor de democratie dan op eender welk moment in de geschiedenis. De laatste resultaten van de World Values Survey gaf aan dat meer dan 80 procent van de wereldbevolking zich schaart achter democratische waarden, van de Congolese binnenlanden over het Afghaanse hooggebergte tot bij de laatste

rendierjagers van Siberië. Toen ik afgelopen december met mijn vriendin in de Tunesische woestijn rondreisde, vroeg zij aan enkele bewoners in een afgelegen oase die een brood aan het bakken waren of ze een foto mocht maken. “Oui! Oui!” klonk het vanonder hun tulbanden, “démocratie maintenant!”

Nee, het probleem is niet het verlangen naar democratie, maar het vormgeven van dat verlangen. Al tweehonderd jaar is de Belgische democratie een representatieve democratie, een vertegenwoordigingsdemocratie. En die vertegenwoordiging wordt aangeduid middels een vast ritueel eens om de zoveel jaar: verkiezingen. Zo ging het twee eeuwen lang redelijk goed. Maar vandaag is de wereld ingrijpend anders dan in 1830: zuilen zijn verdwenen, mensen zijn hoger opgeleid, informatie circuleert veel sneller, mainstream media zijn commerciëler geworden (dat wil zeggen: hysterischer, conflicten worden er onnodig opgeklopt, steekvlamjournalistiek regeert, zelfs in de kwaliteitsjournalistiek) en social media zorgen voor nieuwe vormen van mondigheid. Daar was allemaal geen rekening mee gehouden in 1830!

Maar die nieuwe factoren veranderen wel de regels van het spel. Een voorbeeldje uit de actualiteit: minister van justitie Annemie Turtelboom werd deze week door de Marokkaanse premier genegeerd of op zijn best gedegradeerd tot tolk. Turtelboom werd op Radio 1 bestookt met vragen in de hoop op een felle quote. Met veel tact en diplomatie omzeilde ze de lastige vragen en gaf ze aan dat haar verantwoordelijkheid als minister belangrijker vond dan haar persoonlijke wedervaren. Politiek interviewen in Vlaanderen vandaag: stoken en poken tot je een ietwat straffe quote hebt en die dan vervolgens uitvergroot op de website in de hoop dat hij door andere media wordt overgenomen. Kunt u nog luisteren naar de ochtendinterviews op de radio? En maar pulken en maar provoceren. De journalist is een sportvisser die chapelure en lokaas uitwerpt in de hoop om een dodelijke oneliner boven te halen. Want als de vis bijt, smijten we hem meteen op website, liefst nog een beetje uitvergroot. “Tja, ik was niet helemaal gelukkig met de houding van collega X,” zei minister Y tijdens het interview. “Y woedend op X” kopt dan de website. Hoezee, hoezee, het Schandaal van de Dag is gevonden. De hele dag worden quotes verzameld. ’s Avonds mogen X en Y het gaan uitleggen in Terzake, waarna De Standaard online er nog een stukje aanwijdt. Leuk. Weeral een dag gevuld.

We leven in een cultuur van instant verslaggeving en permanente feedback. Dat is verlamdend voor wie rustig wil besturen, het algemeen belang wenst te dienen of het nog aandurft om op lange termijn te denken. Tussen massa en macht stond vroeger het klassieke maatschappelijke middenveld: de vakbonden, het verenigingsleven, de werkgeversorganisaties, enzovoort. Maar de stemmen van dat middenveld raken allengs overroepen door de stemmen van de commerciële media die op hun beurt overroepen raken door de stemmen van de sociale media. Zoveel mondigheid is vast goed, maar wie hoort nog de lijnen in de kakofonie? Wie kanaliseert nog de grieven en de noden van de massa? Hoe kan je als bestuurder echt nog weten wat de bevolking verlangt?

Niet de democratie is ziek, maar de vorm van onze democratie. Dit is het probleem: democratie raakte gaandeweg verengd tot stemrecht. De burger mag één keer stemmen om de zoveel jaar and that's it. Tussentijd moet hij zwijgen en als hij het echt niet kan laten mag hij wat schreeuwen op het internet. Wat een verschraving, wat een inperking. Verkiezingen zouden het eerste instrument moeten zijn van de democratie, niet het laatste en zeker niet het enige.

Overal in Europa klinkt vandaag de roep naar meer inspraak, naar zinvolle participatie, naar grotere transparantie. Deze week werd in België de Piratenpartij gesticht, met als belangrijkste eis: directere betrokkenheid van de burger bij de besluitvorming. Vorige week werd in Nederland de G500 voorgesteld, een initiatief van jongeren die meer inspraak willen bij de klassieke grote partijen. In Duitsland is de Piratenpartei momenteel de derde populairste partij van het land. Der Spiegel publiceerde deze week de resultaten van een grote enquête: op de vraag of meer inspraak zou zorgen voor grotere betrokkenheid bij de politiek antwoordde maar liefst 83% van de Duitse bevolking ja. 83 %!

Dames en heren, ik geloof dat we fundamenteel in een tijd leven waar klassieke verticale verhoudingen plaats maken voor meer horizontale verhoudingen. De overheid moet niet langer tegenover de burger staan zoals een ouder tegenover zijn kind, maar moet dringend beseffen dat de relatie tot de burgers er één is van volwassenen onderling. Dat heb ik alvast geleerd op de G1000: wanneer burgers als volwassenen behandeld worden, gedragen ze zich als volwassen; wanneer burgers als kiesvee behandeld worden, gedragen ze zich als koeien.

De afgelopen maanden heeft de G1000 bijzonder veel weerklank gekregen in Nederland. Wij werden gecontacteerd door topambtenaren van binnenlandse en buitenlandse zaken, wij waren uitgenodigd bij de Nationale Ombudsman, bij de voorzitter van de Sociaal-Economische Raad (de machtigste man van Nederland, naar verluidt) en bij de Voorzitter van de Tweede Kamer die in een recent boek vol lof was over het project. Deze week nog werden wij gebeld door de woordvoerder van de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap om een afspraak te maken. In Amsterdam komt er volgende maand een Nacht van het Burgerinitiatief, waar de G1000 als model wordt voorgesteld. Bij Cambridge University Press verschijnt deze zomer een boek waarvan een hoofdstuk gewijd is aan de G1000. Bij Oxford University Press is in boek in de maak over de G1000 in België en We the Citizens, een gelijkaardig project in Ierland.

Maar in België gaat het allemaal wat trager. Vorige week werd ons dossier voor de derde maal op rij afgewezen door de Nationale Loterij wegens "politiek te gevoelig", deze week kregen we te horen dat onze slotceremonie in november allicht toch niet kan doorgaan in Kamer en Senaat, ondanks oprecht enthousiasme van parlamentsvoorzitter André Flahaut en senaatsvoorzitter Sabine de Béthune. Bij participatieve processen op Europees niveau, is het heel gebruikelijk dat burgers hun aanbevelingen mogen overhandigen in het Europees parlement of bij de Europese

commissie. In België blijft het poort vooralsnog dicht. En dat is bijzonder jammer.

De G1000 is immers opgevat als een genereus gebaar van de burgerbevolking aan de partijpolitiek, maar kennelijk ziet niet iedereen dat zo. De G1000 is geen aanval op de klassieke representatieve democratie, maar juist een aanvulling erop. De G1000 is niet tegen het parlement, maar wil het juist verrijken met stemmen van buitenaf, van gewone burgers, mensen die vrij zijn van kieskoorts. De G1000 is niet tegen verkiezingen, maar gelooft dat burgers iets te vertellen hebben, ook tussen twee verkiezingen in.

Maar wat nu niet is, kan nog altijd komen. Misschien komt er wel een moment dat de overheid inziet dat burgerinspraak niet iets is om bang voor te zijn, maar juist de volle steun verdient. Misschien komt er wel een moment dat men naast partijen ook burgerinitiatieven gaat financieren, want waarom zou je enkel partijen geld geven als partijpolitieke berekening de hoofdreden was voor de politieke stilstand van de afgelopen jaren? Misschien komt er wel een moment waarop de overheid zegt: “Het asiëldossier is zo lastig, laten we eens honderd burgers uitloten voor een collectieve beraadslaging daarover.” Of over de financieringswet, of de pensioenhervorming, of de Oosterweelverbinding. Misschien komt er wel een moment waarop de overheid leert dat lukraak gekozen burgers die voldoende tijd en ruimte en informatie krijgen heel goed in staat zijn om rationele oplossingen te bedenken voor complexe uitdagingen, zoals ze dat in feite nu al doen bij assisenjury’s. Misschien komt er wel een moment waarop de overheid beseft dat de wisdom of the crowd een onontgonnen bron van kennis én, vooral, betrokkenheid is.

Dames en heren, enkele weken voor de G1000 was ik in Parijs te gast bij een bijeenkomst van allerhande burgerinitiatieven uit Europa. Ik zat er tussen Roemenen en Ieren. Ik leerde er Carsten Berg kennen, een schitterende jongeman uit Duitsland die zeer actief was bij Mehr Demokratie en Democracy International, organisaties verwant aan de G1000. Tijdens een wandeling door het tiende arrondissement zei hij me: “David, jullie beginnen er nu aan. Ik ben onder de indruk van het enthousiasme en het professionalisme van jullie organisatie. Maar hoe goed je het ook doet, hou er rekening mee dat je weerstand gaat krijgen.” Ik keek hem ietwat verbaasd aan. “Mensen zullen het eerst niet begrijpen. Journalisten zullen je idealisme wantrouwen en politici zullen zich verzetten. Ze zullen vrezen dat je aan hun macht komt. Maar één iets moet je onthouden: de strijd voor meer participatieve democratie vandaag is zoals de strijd voor het algemeen stemrecht een eeuw geleden. Ook toen geloofde men niet dat arbeiders verstand hadden om te gaan stemmen, ook toen wantrouwde men de inbreng van de gewone burger, ook toen vreesde men voor het einde van de democratie. Tja, nu klinkt dat allemaal nogal lachwekkend, maar feitelijk strijden wij vandaag tegen dezelfde vooroordelen. Misschien zullen ze over een eeuw ook niet snappen waarom het zo lang moest duren vooraleer zo iets evidents en zo iets constructiefs als de participatieve democratie geïntegreerd werd binnen de representatieve democratie.”

Ik vond dat ongelooflijke woorden. Dus ja, beste mensen, als u mij vraagt waarom ik

na het succes van Congo niet in mijn hangmat ben gaan liggen, waarom ik bereid ben een deel van mijn geloofwaardigheid op het spel te zetten in een strijd die soms nogal afmattend is, dan is het wel daardoor: ik ben nogal overtuigd van het belang democratische innovatie. Want die democratie, ziet u, die is mij nogal dierbaar. *Elle mérite bien une bataille*. Wij hebben er allemaal zoveel aan te danken.

En net daarom doet deze onderscheiding, deze prachtige Van Ackerprijs me zoveel plezier. Ik voel me erdoor erkend, als schrijver én als burger, want die twee liggen bij mij nooit ver uiteen. Ik aanvaard hem dan ook met graagte, met trots, maar vooral met bijzonder veel dankbaarheid.

Dank u zeer.